

<<Քայլ առ քայլ>> բարեգործական հիմնադրամ

<<Նախադպրոցական հաստատության մանկավարժական աշխատողների
մասնագիտական կարողությունների և հմտությունների զարգացման>>

ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ Ազգային տոների, ծեսերի կազմակերպման
առանձնահատկությունները կրթական գործընթացում:

Դաստիարակ՝ Լիլիթ Գրիգորյան

Մանկապարտեզ՝ <<111 >> ՀՈԱԿ

Բովանդակություն

Ներածություն.....	2
Գլուխ 1 Ազգային տոներ, ծեսեր նկարագրություն.....	3
Գլուխ 2 Գործնական աշխատանքի պլանավորում.....	4
Օրինակելի պարապմունք.....	7
Եզրակացություն.....	8
Օգտագործված գրականության ցանկ.....	9

Ներածություն

Երեխայի անձի ձևաորման և զարգացման մեջ էական նշանակություն ունեն խոսքի և հաղորդակցության զարգացումը: Հայտնի է, որ երեխայի մտածողությունն արմատական փոփոխությունների է ենթարկվում, երբ նա ունակ է դառնում լեզվական հաղորդակցության և ուսուցումը նրան սովորեցնում է տիրապետել սեփական մտքերին (Լ.Ս.Վիգոտսկի):

Հայտնի է, որ նախադպրոցական և կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաների հետ աշխատանքի ամենաարդյունավետ ձևը խաղն է, քանի որ այդ տարիքում խաղը նրանց գործունեության հիմնական ձևն է: Խաղը նաև երեխայի խոսքի զարգացման ամենակարևոր միջոցն է:

Նախադպրոցական տարիքում երեխայի սոցիալականացման ամենակարևոր կողմերից մեկը նրա հաղորդակցական կարողությունների ձևավորումն ու զարգացումն է:

Հետազոտական աշխատանքի նպատակն է.

Ուսումնասիրել երեխայի խոսքի և հաղորդակցության զարգացման կարևորությունը նախադպրոցական տարիքում, ինչպես նաև գործնական փորձարկման միջոցով ցույց տալ ազգային տոներին ու ծեսերին երեխային մասնակից դարձնելով նրա խոսքի և հաղորդակցական կարողությունների զարգացման հնարավորությունները:

Այս նպատակից բխող խնդիրներն են.

- **Ուսումնասիրել** նախադպրոցական տարիքի երեխաների խոսքի և հաղորդակցական կարողությունների առանձնահատկությունները, դրանց զարգացման մեթոդական սկզբունքները,
- **Ընտրել** և նախադպրոցական խմբերում **փորձարկել** ազգային տոների, ծեսերի և ծիսական գործունեության ընթացքում երեխայի խոսքի և սոցիալական հմտությունների զարգացմանը նպաստող գործունեություն, խաղեր, երգ-պարեր և այլն:

Աշխատանքն ունի հետևյալ կառուցվածքը

- Ներածություն
- Երկու գլուխ
- Եզրակացություն.

Գլուխ 1 Ազգային տոներ, ծեսեր նկարագրություն

Ծեսերն աչքի են ընկնում իրենց պատմական և ճանաչողական արժեքներով: Դրանք ստեղծվում են ոչ թե պատահական դեպքերի շուրջ, այլ ժողովրդի համար կենսական նշանակություն ունեցող իրադարձությունների կապակցությամբ: Ծեսերի շնորհիվ պահպանվել և սերնդեսերունդ են փոխանցվել ազգային կյանքի բոլոր էական կողմերը, արտացոլել են էթնոսին բնորոշ առանձնահատկությունները:

Դարերի ընթացքում հարատևած ծեսերի բովանդակությունն իր բազմակողմանի ազդեցությունն է ունեցել այդ էթնոսի առօրյա կյանքի, կենցաղի, հոգեբանության և աշխարհայացքի վրա:

Եթե մշակույթի ժառանգորդման առաջին ձևը համարենք ծեսը, ապա երկրորդը **ծիսակարգն** է (ритуал): Այն ներառում է ավանդական գործողություններ, որոնք ուղեկցում են մարդուն, հանրությանը կյանքի և գործունեության կարևոր պահերին:

Ծիսակարգը մարմնավորում է մարդկանց վարքի տարբեր կողմերը: Եթե սովորույթը մարմնավորում է ամենօրյա վարքային նորմերը, ապա ծիսակարգին դիմում են միայն արտակարգ իրավիճակներում (ծնունդ, պսակադրություն, մահ, իշխանության փոփոխություն և այլն): Ըստ Ա.Սարգսյանի՝ «Ծիսակարգը խիստ կանոնակարգված է, անփոփոխ, միակերպ և հիմնականում կապվում է կրոնական պատկերացումների հետ, ունի զանգվածային բնույթ, այսինքն՝ դրան մասնակցում են մարդկանց մեծ խմբեր»: Հանդես գալով որպես հասարակական կյանքի հոգևոր ոլորտի խտացումներ, ծեսերը, սովորույթները անգնահատելի դեր ունեն՝ յուրովի լրացնելով ավանդույթի ընդհանուր կառույցի առանձին կողմերը, որի շնորհիվ ավանդույթը դառնում է միասնական և ներդաշնակ մի ամբողջություն: Դրանցում ժողովուրդը հանդես է գալիս և՛ որպես ստեղծագործ, և՛ որպես գործիչ, և՛ որպես քննադատ: Ծեսերը և սովորույթները հասարակական հարաբերությունները փոխանցող մեխանիզմներ են: (Ա. Ա. Գեղամյան, «Ծեսը, ծիսակարգը և սովորույթը՝ որպես մշակույթի ժառանգման և փոխանցման մեխանիզմներ»):

Նախակրթարանում երեխայի ներդաշնակ հոգևոր զարգացման կարևոր խնդիրներից մեկը ազգային մշակույթի յուրացումն է՝ ծեսեր, տոներ, որտեղ նրանք դառնում են այս ամենը կրող ու ակտիվ փոխանցող:

Նախադպրոցական տարիքի երեխայի խոսքի զարգացումը ծեսի իրագործման ընթացքում տեղի է ունենում բնական, հաղորդակցական միջավայրում և մթնոլորտում: Ծեսի կազմակերպման ընթացքում երեխան խոսում և շփվում է հասակակիցների, մեծահասակների հետ, և սխալ կլիինի մտածել, թե երեխայի խոսքը կարելի է զարգացնել միայն խոսքի զարգացման հատուկ պարապմունքների ժամանակ, կամ երբ հատուկ ուշադրություն ենք դարձնում նրա խոսքին:

Նախադպրոցական կրթության մեջ ծեսերի կարևորության առանձնահատկություններից մեկն էլ այն է, որ երեխայի անձի զարգացման բոլոր ոլորտները զուգահեռ զարգանում են ծեսին նախապատրաստվելու և այն իրագործելու գործունեության ընթացքում:

Գլուխ 2 Գործնական աշխատանքի պլանավորում

Ուսուցման գործնական մեթոդները

Նախադպրոցականի ուսուցման գործընթացում այսօր առաջատար են համարվում ուսուցման գործնական մեթոդները, որոնց խմբին դասվում են տարատեսակ

- վարժությունները,
- փորձերը, փորձարարությունը (հետազոտումը),
- մոդելավորումը:

Վարժությունները լինում են տարբեր բնույթի՝ ընդօրինակող, կառուցողական և ստեղծագործական: Ուսուցանող, աստիճանաբար բարդացող վարժություններն իրենց ուրույն տեղն են զբաղեցնում նախադպրոցականի մտավոր դաստիարակության համակարգում:

(Ծիսական տիկնիկների և պարագաների պատրաստում)

Շատ կարևոր է երեխային ներգրավել ծեսի նախապատրաստական աշխատանքներին: Այդ նախապատրաստական աշխատանքները հիմնականում ծիսական պարագաների պատրաստումն է:

Այս գործողության ընթացքում երեխաները հնարավորություն են ունենում նկարելու, ներկելու, կտրելու և տարբեր նյութերից ծիսական պարագաներ պատրաստելու: Այս ընթացքում երեխաները խոսում են ծեսի մասին, քննարկում, թե ինչն են սիրում ինչն է իրենց դուր գալիս և այլն: Նրանք դաստիարակի միջամտությամբ կարող են պատմել օրինակ ծիսական տիկնիկի նշանակության մասին: Ինչն էլ խթան է հանդիսանում ավելի սիրել ու կարևորել իրենց ստեղծածը: Այդ ամենի մասին պատմել ընտանիքի անդամներին ու ընկերներին: Նրանք այս ամենի շուրջ իրենց երևակայությամբ կարող են հորինել ու ավելացնել նոր դրվագներ, պատմել ու ավելացնել (այսինքն խաղալ) այն ինչ իրենց հոգուն ու միջավայրին է հարազատ: Հենց այն ամենը շատ մեծ ազդեցություն է թողնում երեխայի խոսքին նպաստող՝ սոցիալական, հուզական և մտավոր զարգացման վրա:

Ծիսական երգն ու երաժշտությունը մեծ ազդեցություն է գործում երեխայի խոսքի զարգացման հետևյալ ասպեկտների վրա

Զգացմունքային զարգացում

Յուրաքանչյուր մշակույթ ունի սիրո ու փաղանքշանքի երաժշտական դրսևորման իր ուրույն պարզունակ օրինակները, որոնք երեխաները հեշտորեն կարող են յուրացնել և դրանց միջոցով արտահայտել իրենց զգացմունքները: Երեխաների զգացմունքների շատ դրական է ազդում այն, երբ նրանք տեղեկանում են, թե ովքեր և երբ են կատարել այդ երգերը: Նրանք ավելի սիրով ու ջերմությամբ են կատարում, ինչի միջոցով էլ արտահայտում են իրենց հրճվանքն ու ուրախությունը:

Ներկայացրած բոլոր տեսական դրույթները կիրառեցինք գործնականում և համոզվեցինք, որ իրոք ծեսը կարևոր նախապայման ու հարմար միջավայր է երեխայի խոսքի զարգացման ու հաղորդակցման համար:

Ծեսի կազմակերպման ընթացքում նրանք խոսում և հաղորդակցվում են անկաշկանդ, փոխանակում մտքեր ու կարծիքներ, պատմում շրջապատից լսած տեղեկություններ ու տալիս մեկնաբանություններ:

Նաև համոզվեցինք, որ ծիսական խաղերը ևս շատ դրական ձևով ազդեցին երեխայի խոսքին նպաստող մյուս ոլորտների՝ սոցիալական, հուզական ու մտավոր զարգացման վրա:

Երբ երեխաները երկագործի աշխատանք էին իրականացնում, շատ պարզ ու հստակ պատկերացում ունեցան, թե ինչպես կարելի է ծառերն ու բույսերը խնամել, ինչպես ցանել ցորենը՝ հողում և բամբակի վրա (ածիկ) և այլն: Նրանք հասկացան, թե ինչ է պետք բույսին աճելու համար: Այս ամենը ընկալեցին ու մեկնաբանեցին յուրովի: Պատկերացրին մարդու և բնության սերտ կապն ու այս ամենը ծիսական միջավայրում:

Ըմբռնեցին ծեսի նշանակության կարևորությունը: Հարստացրին իրենց բառապաշար նոր բառերով: Ծիսական խաղեր կազմակերպելիս նրանք ունեցան զգացմունքային տարբեր դրսևորումներ: Օրինակ՝ տխրության, հույսի, հաղթելու և այլն: Երեխաները սիրով էին սովորում և երգում ծիսական երգերը: Երգի հետ զուգընթաց նաև խաղում էին: Սա երեխաների մոտ ձևավորեց որոշակի երաժշտական ճաշակ՝ նրանց մոտեցնելով հայ մշակույթի արմատներին: Նրանք հեշտորեն կարողացան յուրացնել ազգային երգն ու պարը՝ դրանց միջոցով արտահայտելով իրենց զգացմունքները:

Երեխաները ավելի սիրով և ուշադրությամբ սկսեցին սովորել, երբ իմացան, որ այդ երգերը երգել են իրենց մեծ պապիկներն ու տատիկները:

Նրանց մեծ հաճույք էին պատճառում խմբակային և երկխոսության տեսքով կազմակերպված երգ-խաղերը: Նրանք սիրով գովում էին միմյանց, օրհնանքներ ասում, իրար նվիրում ծաղիկներ, քաղցրավենիք, ուտելիք և այլն: Ծիսական երգ ու երաժշտությամբ ողողված այս ջերմ մթնոլորտը մեծ ազդեցություն գործեց երեխայի խոսքի զարգացման բոլոր ասպեկտների վրա:

Գործնական պարապմունքները հիմնականում կազմակերպվեցին բացօթյա միջավայրում, ինչը շատ կարևոր է ծեսերի կազմակերպման և երեխաների խոսքի զարգացման հարցում: Նրանք անմիջական կապ ունեցան բնության հետ, շոշափեցին ճյուղը, խոտը, հողը, քարը և այլն: Պատմեցին, մեկնաբանեցին, համեմատեցին, թե ինչը ինչպես են անում իրենց ընտանիքի մեծերը:

Այս ամենը դրական ազդեցություն ունեցավ երեխաների լեզվամտածողության վրա: Նրանք հասկացան մարդու և բնության ներդաշնակ կապը ու այդ կապի կարևորությունը: Երեխաները քայլ առ քայլ, անկաշկանդ միջավայրում, ամենօրյա արդյունավետ աշխատանքի շնորհիվ, դարձան լիիրավ մասնակիցներ, որոշակի կարողություններ ու հմտություններ ձեռք բերելով՝ յուրացրին ծեսը:

Օրինակելի պարապմունք

Առարկա	Թեմա	տևողություն
Խոսքի զարգացում	Ծաղկազարդ	20 – 25

Նպատակը - Տալ տեղեկություն տոնի մասին: Երեխաները պետք է իրական տոնի մասնակիցը լինեն:
4-5 տարեկան երեխան դաստիարակի հետ ամբողջական ծեսին Մասնակցելով, յուրացնելով ծեսի նյութը , դառնում է այդ նյութի կրողը, զարգացնողը: Ծեսը իր մեջ ներառում է երգ-պար, թատրոն, խաղ: Զարգացնելով երեխաների բանավոր խոսքը:

Խթանման փուլ – Խումբ ենք բերում ուռենու ճյուղ մոմեր, ձվեր, սիսեռ, չամիչ, շաքար:
Խոհանոցում պատրաստում են հատիկը: Լցնում ենք թաղի մեջ և դնում սեղանին: Բոլորը հյուրասիրվում են: Երգում են «խնկի ծառ» երգը: Ամեն մեկը մոտենում է և մի էտած ճյուղ է դնում ջրի մեջ: Ապա վերցնում են ուռենու ճյուղերը և ասում.
- մեջքը տեղը, կամքը տեղը
- քամու տեղ, սրտի դեղ:

Նյութեր - ճյուղեր, մոմեր, շաքար, ձվեր, սիսեռ, չամիչ, չրեր, մրգեր, գլխապսակներ:

Կշռադաստման – Երեխաներ ի՞նչ տոն ենք մենք տոնում: Ի՞նչ պատրաստեցինք

Փուլ Ինչի համար էին ճյուղերը. ո՞ր տոնն է հաջորդում Ծառզարդարին.

Ամփոփում Խմբերում շրջելով ի՞նչ հավաքեցիք. Ի՞նչը ձեզ ավելի շատ դուր եկավ

Դիտարկում – Տնօրեն – Շատ կարևոր է նախադպրոցական տարիքում անցկացնել այս տոները և երեխաներին բացատրել դրանց անցկացման եղանակը և տոների իմաստը:

Դիտարկում – Մեթոդիստ – Երեխան պետք է իրական տոնի մասնակիցը լինի, վայելի այն: Մանկապարտեզը այն վայրն է որտեղ պետք է անցկացնել բոլոր տոները:.

Դիտարկում- Դաստիարակ – Ծեսի կատարումը և անցկացումը նաև հաշվետվություն է անցածը ցուցադրելու համար:.

Եզրակացություն

Նախակրթարանում երեխայի ներդաշնակ հոգևոր զարգացման կարևոր խնդիրներից մեկը ազգային մշակույթի յուրացումն է՝ ծեսեր, տոներ, որտեղ նրանք դառնում են այս ամենը կրող ու ակտիվ փոխանցող:

Ծեսի կազմակերպման ժամանակ երեխան իր գործունեության բոլոր տեսակներին զուգահեռ շփվում, հա-դոր-դակցվում է իր հասակակիցների կամ մեծահասակների հետ. խոսում է, պատմում, թե ինչ է անում, կարծիք է հայտնում, նկարգրում, մեկնա-բա-նում, հարց տալիս ու պատասխանում հարցերին: Այս ամենը, բնականա-բար, խոսքի զարգացման հատուկ պարապմունքներից ոչ պակաս նպաստում է երեխայի խոսքային կարողությունների զարգացմանը:

Մեր գործնական աշխատանքները ցույց տվեցին, որ ծեսի կազմակերպման ընթացքում երգերը, բանաստեղծությունները, որ նա սովորում է, ընկերների և դաստիարակի հետ կազմակերհվող զրույցները

- բնական, անկաշկանդ մթնոլորտ են ստեղծում, երեխան խոսում է, բացատրում, մեկնաբանում:
- զարգանում է նրա խոսքը, երեխան նոր բառերն արտասանում է դաստիարակի հետ, կրկնում, շտկում ճիշտ արտաբերումը՝ առանց լարվելու:
- Երբ խոսքն ու գործողությունը միահյուսվում են, միաժամանակ են տեղի ունենում, երեխան փորձում է պատմել իր գործողությունները, զարգանում է նկարագրական խոսքը, արդյունքում զարգանում է նաև երեխայի միտքը, մտքի հաջորդականությունը, նաև մտքի ճիշտ շարադասությունը:
- զարգանում են **սոցիալական հմտությունները**. Երեխաները սովորում են մեկը մյուսին օգնել, աջակցել, ինչ-որ բան հերթով անել, զիջել միմյանց, հարգել դիմացինի խոսքը, շարունակել կողքինի միտքը և ամփոփել արվող գործողությունը:
- Զարգանում է երեխայի երևակայությունը, ուշադրությունը:
- Երբ երեխան գործունեության ընթացքում հասնում է շոշափելի արդյունքի, նրա ոգևորությունը կրկնապատկվում է, ինչը ոչ միայն **նպաստում է հուզական զարգացմանը, այլ նաև այդ հույզերը դրսևորելու, դրանց մասին խոսելու հնարավորություն է տալիս երեխային:**

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. «Նախադպրոցական մանկավարժության ընդհանուր հիմունքներ»
2. Հրանուշ Խառատյան - Առաքելյան, «Հայ ժողովրդական տոները»
3. Վ. Բդոյան, «Հայ ժողովրդական խաղեր»